

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE DOĞU ANADOLU'DA SEÇİMLERE BİR ÖRNEK: SİİRT SEÇİMLERİ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN KALKINMA FAALİYETLERİ (1950- 1960) IN MULTI- PARTY PERIOD AN EXAMPLE ELECTIONS IN ESATERN TURKEY: SIIRT ELECTIONS AND DEMOCRAT PARTY DEVELOPMENT ACTIVITIES (1950- 1960)

Yunus ÖZDURĞUN*

Öz

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Türkiye'de çok partili siyasi hayat başlamış, Demokrat Parti kurularak tek parti yönetimi yerini çoğulcu bir yapıya bırakmıştır. Ancak gerek CHP gerekse DP, Siirt'te geç bir tarihte teşkilatlandığı için şehirde siyasi hareketlilik ülke genelinin aksine yavaş ilerlemiş ve bunun sıkıntıları ilerleyen yıllarda da görülmüştür.

1950 tarihinde yapılan genel seçimler Türkiye Cumhuriyeti açısından bir dönüm noktasıdır. Bu seçimler neticesinde 27 yıl boyunca ülkeyi tek başına yöneten CHP, muhalefet konumuna gelmiştir. Bu dönemde sosyal ve ekonomik alanlarda ilerlemeler kaydedilmiş, Siirt de bundan üzerine düşeni almıştır. Bunun sonucunda DP, Siirt'te 1950 ve ardından gelen iki genel seçimi kazanmıştır.

1954 Seçimlerine kadar Siirt'e yatırımlarını arttıran DP, seçimlerde buradaki oy potansiyelini arttırmıştır. DP'nin bu potansiyeli attırmasında yatırımların yanı sıra halkın iktidara karşı olan sempatisi ve şehirdeki din adamları etkili olmuştur. CHP, 1957 Seçimlerinin yaklaşmasıyla birlikte, Siirt'te düzenlediği açık hava toplantılarında takip ettiği politikayla son yıllarda çizdiği görüntüden ayrılmış, seçmene somut vaatler vermiştir. Sonuçta 1957 Seçimleri, oy kaybetmesine rağmen DP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Seçimler, Siyaset.

Abstract

In Turkey, together with the end of World War II multiparty political life has begun, establishing Democrat Party one-party rule is replaced by a pluralist structure. However, both the Republican People's Party and the Democrat Party, for the organization at a later date in Siirt, political activity in the city proceed slowly and the difficulties it has been seen in contrast to the whole country in the coming years.

1950 General Election is a turning point for the Republic of Turkey. As a result of these elections, govern the country alone for 27 years, Republican People's Party, has become opposition position. During this period, in social and economic areas progress has been achieved, Siirt also received share of it. As a result, the Democrat Party has won 1950 and subsequent two general elections in Siirt.

Until 1954 Elections, Democrat Party increased investment in Siirt, where in elections has increased its vote potential. The hopping of the Democrat Party this potential, sympathy of the people against the government as well as investments and religious leaders in the city have been effective. Republican People's Party, with the approach of the 1957 Elections, followed by the open-air meeting in Siirt separated from the image it portrays politics in recent years, was given concrete promises to voters. As a result of the 1957 Elections, despite losing votes it resulted the victory of the Democrat Party.

Keywords: Republican People's Party, Democrat Party, Elections, Politics.

Giriş

Türkiye, seçimle Osmanlı döneminde 1840 tarihinde gerçekleşen yerel meclis seçimleri ile tanışmış, ilk genel seçim ise 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Anayasanın kabulünden sonra 1877 yılında yapılmış ve 1908, 1912, 1914, 1919 seçimleri ile de önemli bir siyasi tecrübe edinilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte de Türkiye'de demokratikleşme süreci hızlı bir şekilde devam etmiş olmasına rağmen çok partili hayata geçiş denemeleri iç dinamiklerin yeterli ölçüde hazır olmaması nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan 1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 Seçimleri, iki dereceli seçim olma özelliğini taşımıştır.

II. Dünya Savaşı ile birlikte iç ve dış politikada yaşanan gelişmeler çok partili bir hayatın basamaklarını oluşturmuştur. Savaş döneminin getirdiği enflasyon, darlık ve karaborsa gibi olumsuzluklar; Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi ve Milli Koruma Kanunu, iktidara karşı muhalefeti genişleterek toplumda geniş bir taban oluşturmuştur. 1943 Seçimleri ise, 1942 yılında kabul edilen seçim kanunu hükümlerine göre yapılmış olup Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek parti olarak katıldığı son seçimler olmasının yanı sıra iki dereceli olarak uygulanan son seçim olmuştur (Tunaya, 1952: 546).

CHP, 5 Haziran 1946'da DP'lilerin şiddetli itirazlarına rağmen iki dereceli seçim sistemini değiştirerek tek dereceli seçim sistemini öngören tasarımı yasalaştırmıştır. Seçim sisteminde önemli bir değişiklik yapan 4918 sayılı bu yasaya göre; seçimler tek dereceli, açık oy gizli sayım yöntemiyle yapılacak, sayım yapıldıktan sonra da seçmen pusuluları yakılacaktı (Resmi Gazete, 06.06.1946; Albayrak, II, 1992: 202). Tek dereceli seçim esası, muhalefetin de tasvip ettiği bir değişiklik olmasına karşılık değerlendirme usulünde demokratik nitelik yoktu. Çünkü bu tarz bir seçimde seçmen, çeşitli baskılar altında oyunu kullanmak

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi, (Tezli) Yüksek Lisans Mezunu, yunus.ozdrn@hotmail.com

zorunda kalacaktı. Oyların seçim sonucunda yakılacak olması itiraz hakkını da ortadan kaldırıyordu. Muhalefet, seçim emniyeti ve gizlilik prensibi olmadığı için kanunu yetersiz bulmuştur. Çünkü seçimler iktidar partisi nüfuzu altında geçecekti. Seçim Kanunu'ndan sonra mecliste seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılması kabul edilmiş ve seçimlerin hangi gün yapılacağı hususu ise hükümete bırakılmıştır (Yeşil, 2001: 82). Muhalefetin bütün itirazlarına rağmen genel seçimlerin 21 Temmuz tarihinde yapılacağı açıklanınca Demokrat Parti'liler (DP) seçimi boykot edip etmemek hususunda bir tereddüt geçiriler de sonunda seçimlere katılmaya karar verdiklerini bir beyanname ile duyurmuşlardır. Beyannamede Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün son dönemde CHP Genel Başkanı sıfatıyla bazı faaliyetlerde bulunduğu öne sürülmüş ve bu durumun memurların ve idare adamlarının tüm partilere yasaların öngördüğü şekilde "tarafsız ve eşit" muamele etmesine engel teşkil ettiği belirtilmiştir. DP'lilere göre; İnönü, seçimler yaklaşırken çıktığı yurt gezilerini daha çok "Parti başkanı sıfatı ile" yapmaktadır. Beyannamede ayrıca, "...ne kadar iyi niyetle hareket edilirse edilsin Devlet Başkanlığının fiilen bir partinin başkanlığında bulunması ve bütün milletin malı olması icap eden Devlet Başkanlığı yüksek makamının bütün yüksek masuniyet ve salâhiyetleriyle bir partinin tarafında yer alması diğer partileri gayet nazik ve bir mevkiye bulundurmakta ve partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırı durumlar yaratmaktadır..." (Gülen, 2015: 233) denilerek yaklaşan seçimler öncesinde endişeler ortaya konulmuştur.

Bayar ise "Şarkta bir jandarma ve ordumuz varsa da orada lisanımız, kültürümüz hülasa bir şeyimiz yoktur. Bu itibarla Demokrat Parti Şarka gitmek kararındadır." (Pınar, 2015: 126) diyerek Doğu Anadolu teşkilatlanmasının gerekli olduğunu vurgulamıştı.

DP ülke genelinde teşkilatlanma çabası içerisinde girmiştir. Bu durum Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de aynı olsa da, Siirt parti mücadeleleri bakımından diğer çevre illere göre arka planda kalmıştır. Bunun en büyük nedeni ise, CHP ve DP'nin burada geç teşkilatlanmış olmasıdır. CHP'nin Siirt'te teşkilatlanması 1947 yılını bulmuştur. Van ve Muş Bölgeleri CHP Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, Siirt hakkında hazırlamış olduğu 6 Ekim 1947 tarihli bir raporda CHP'nin bu ilde yeni teşkilatlanmış olduğundan dolayı yeterince faaliyet gösteremediğini belirtmiştir. Ayrıca ilçelerin hemen hepsinde parti binası bile bulunmamaktadır. Olgun, CHP'nin durumunu bu şekilde bildirirken, DP'nin ise merkezde bir şube açıp faaliyete geçtiğini, ilçe olarak da Beşiri, Kozluk, Kurtalan ve Sason'da teşkilatlandığını belirtmiştir (BCA 490. 100/ 445. 1836. 1- 17)¹. Olgun, CHP'nin zayıf görünen durumuna karşılık partililerle sık sık toplantılar yaptığını, tüm bunların işe yaradığını ve Siirt merkezde CHP'nin güçlü taraf olduğunu belirtmiştir. Ancak tüm bunlara karşılık DP cephesinin de Abdülatif Atılgan başkanlığında boş durmadığını ve hummalı bir şekilde partisinin propagandasını yaptığını belirtmiştir (BCA 490. 100/ 445. 1836. 1- 18).

1. 1950 Seçimleri ve Siirt

1950 Seçimleri, Türk siyasal hayatında serbest bir iradeyle yapılan, seçmenin tercihini hür bir şekilde sandığa yansıttığı bir seçim olmuştur. Hasan Saka Hükümeti'nin 14 Ocak 1949'da istifasını sunmasından sonra onun yerine kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti, seçim kanununun değiştirileceğine yönelik sinyaller vermiştir². 7 Şubat 1950 tarihinde tasarı mecliste tartışılmaya başlamış, 16 Şubat 1950 tarihinde yeni Seçim Kanunu mecliste onaylanmıştır. Millet Partisi'nin nisbi seçim usulünün benimsenmediği gerekçesiyle 10 aleyhte oyuna rağmen yasa, 341 oyla kabul edilmiştir. Buna göre; tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy, açık tasnif, çoğunluk seçim sistemi ve adli teminat sağlanmıştır (Zafer, 17.02.1950: 1). Bu dönemde yürürlüğe konan seçim kanunu o zamana kadar çıkarılanların en kapsamlısı olup, bu kanunla birlikte partilere radyoda eşit zamanda konuşma hakkı ve halka şikâyet hakları verilmiştir. Aynı zamanda seçimlerin ilk kez gizli oyla yapılacağı da kanunda belirtiliyordu (Aydemir, 1984: 130; Aldemir, 2001: 36).

Siirt'te seçim çalışmalarına yönelik yerel ve ulusal basında kayda değer herhangi bir faaliyete rastlanmamıştır. Bu hususta arşiv belgeleri de yetersiz olup, tespit edilebilen tek kayda değer bilgi, CHP aday listelerinin ulusal basında yer bulmuş olmasıdır. DP listesi de Siirt'te tüm milletvekilliklerinin bu parti tarafından kazanılması sonucu anlaşılmaktadır. Aday listeleri (Akşam, 23.04.1950: 5; Ulus, 23.04.1950: 5; Vakit, 23.04.1950: 4)³ ve Siirt'teki seçim sonuçları (Türkiye İstatistik Kurumu 'TÜİK' Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 81) aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

¹ CHP Siirt Milletvekili Sabri Çelikutuğ, 6 Mayıs 1947'de parti genel sekreterliğine gönderdiği yazıda DP'nin Beşiri ilçesinde Diyarbakır Teşkilatı'na bağlı olarak tarikat mensupları tarafından kurulduğunu belirtmiştir (BCA 490. 100/ 705. 403. 1- 10); CHP Siirt İl İdare Kurulu Başkanı Kadri Oktay'ın parti genel sekreterliğine gönderdiği 7 Ağustos 1947 tarihli bir yazıdan DP'nin Ağustos ayından hemen önce bu ilde kurulduğunu anlaşılmaktadır. Oktay, yazısında DP'nin Abdülatif Atılgan başkanlığında; Mustafa Eroğuz, Kasım Uyanık, Enver Badük, Rağıp Erten, Hasan Kuvanc, Osman Saraçoğlu ve Mehmet Alp gibi isimlerden kurulduğunu belirtmiştir (BCA 490. 100/ 445. 1836. 1- 17); Fakat 1953 tarihinde DP Siirt ikinci başkan konumunda olan Kasım Uyanık, aynı tarihte Siirt Sesi gazetesine göndermiş olduğu bir tektepte; "1949 tarihinde D. Parti'yi ne müşkülâtlâ açtığımı..." ifadelerini kullanarak Siirt'te DP'yi kendisinin kurduğunu iddia etmiştir (Siirt Sesi, 10.09.1953: 1).

²Günaltay, hükümet programını okuduğu meclis toplantısında; "Bir tarihçi sıfatıyla sizleri temin ederim ki, bu memleketin istikbali için kendi kanaatime göre yegâne çare sağlam esaslara müstenit bir demokrasinin bu memlekette kurulması ve işlemesidir" diyerek liberal kimliğini ortaya koymuştur (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 18, Birleşim 36, s. 168, 198).

³ Siirt gazetesine göre; Siirt'te 17 aday da bağımsız olarak seçime girmişti (Siirt, 20.05.1950: 1).

Tablo 1: Milletvekili Adayları

	CHP Adayları	DP Adayları
1	Etem İzzet Benice	Baki (Abdülbaki) Erden
2	Zoraf Koyuncu	Mehmet Daim Süalp
3	Kadri Oktay	Şefik Türkođan
4	Bayram Tarhan	Cemil Yardım

Tablo 2: 1950 Seçim Sonuçları

Siirt'e Kayıtlı Seçmen Sayısı: 55.570	
Seçime Katılım Sayısı ve Oranı: 48.714 (%87,7)	
Kazanılan Oy Sayısı ve Oranı	
CHP	DP
15.363 (%41)	22.144 (%59)

DP'den milletvekili seçilenlerin kısa özgeçmişleri aşağıdaki gibidir:

Baki Erden: 1918 yılında Siirt'te doğmuştur. Almanya'da Dresden Yüksek Mühendislik Okulu'nda Kimya bölümünü bitirmiş ve İsviçre'nin Zürich şehrinde doktorasını tamamlamıştır. Almanca ve Fransızca bilen Erden, Eskişehir Şeker Fabrikasında işletme şefliği görevinde bulunmuştur (TBMM Albümü, II, 2010: 592). Erden, IX. Dönemde mecliste Siirt milletvekilleri arasında en aktif kişi olup 20 farklı birleşimde değişik konular hakkında çalışmalar yapmıştır.

Mehmet Daim Süalp: 1916 yılında Siirt- Tillo'da doğmuştur. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olup Arapça ve Fransızca bilmektedir. Serbest avukatlık, Ticaret Bankası Merkez Müdürlüğü memurluğu, Siirt Hazine Avukatlığı gibi görevlerde bulunan Süalp, IX. Dönemde mecliste sadece bir konuşma yapmıştır (TBMM Albümü, II, 2010: 593).

Şefik Türkođan: 1916 yılında Trabzon'da doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu olup; serbest avukatlık, Edirne Savcı Yardımcılığı ve Sayıştay Komisyonu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur (TBMM Albümü, II, 2010: 593). Türkođan, IX. Dönemde mecliste sadece bir konuşma yapmıştır.

Cemil Yardım: 1893 yılında Siirt'te doğmuştur. Ortaokul mezunu olup; Siirt Tahrirat Kalemî Resmî Mülazımlığı, Bitlis Maliye Muhasebeciliği, Siirt Maliye Tahsil Memurluğu ve İl Meclisi İdare Başkanlığı, Daimi Encümen Katipliği, Siirt Özel Saymanlık Gelir Memurluğu, Tekirdağ Daimi Komisyonu Başkanlığı, Tekirdağ Özel Saymanlık 2. Mümeyyizliği, Siirt Saymanlığı 1. Mümeyyizliği görevlerinde bulunmuştur (TBMM Albümü, II, 2010: 593). Yardım'ın IX. Dönemde mecliste herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır.

1950 Seçimlerinden sonra DP Siirt Teşkilatı burada geç teşkilatlanmış olmasından dolayıdır ki DP iktidarının ilk yıllarında aktif değildir. Siirt basınında DP açısından göze çarpan bir hareketlilik Tarım Bakanı Nedim Ökmen ve beraberindeki partililerin Siirt ziyareti olmuştur. Ökmen ve beraberindekiler 27 Temmuz 1952'de gerçekleşen ziyaret kapsamında şehirde bir gün kalarak halkın sorunlarını dinlemiş, halkevinde yapılan toplantılarda halka hitap etmişlerdir (Siirt, 02.08.1952: 1). Böylece CHP döneminde bir kültür kurumu olarak açılan ve sadece CHP'ye üye olan kişilere açık olan Halkevleri, DP iktidarı döneminde kapatılmış⁴ ve binaları da halka açık hale getirilmiştir. Bunun dışında DP açısından herhangi bir hareketliliğe rastlanmamıştır. Öyle ki Ulus gazetesinin iddiasına göre; DP Siirt Teşkilatı'nın içerisinde ikilik mevcuttur ve bu yüzden yeni yapılmış olan İl Genel Meclisi seçiminde yolsuzluk ihtimali yüksektir (Ulus, 19.03.1952: 4). Siirt Sesi'nin iddiasına göre ise, DP Siirt Teşkilatı'nda uzun zamandan beridir bir ihtilaf vardır ve Siirt Milletvekili Baki Erden, bu ihtilafı çözmek için merkez tarafından vazifelendirilmiştir. Baki Erden'e karşı İl İdare Kurulu'nda muhalefet olduğundan dolayı Erden, mevcut ihtilafı gideremeyecektir (Siirt Sesi, 23.09.1953: 1). Bir başka iddiaya göre ise, İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı başkanlığında gerçekleşen DP İl Kongresi, parti içi muhalefetten dolayı başkanını seçememiş, hatta kongre parti tüzüğüne aykırı bir şekilde yapılmıştır (Siirt Sesi, 25.11.1953: 1)⁵. Siirt merkezinde olduğu gibi ilçelerde de DP açısından bir hareketsizlik söz konusudur. Demokrat Siirt gazetesine göre; Siirt'in en işlek ve canlı ilçelerinden biri olan Kurtalan, ilçe başkanı Yusuf Gör'ün önderliğinde DP'nin kalesi konumundadır (Demokrat Siirt, 14.10.1953: 1). Şirvan da DP'nin kuvvetli olduğu ilçelerden biridir. Öyle ki Siirt Sesi'nin iddiasına göre; buradaki DP başkanı nüfuzunu kullanarak ilçedeki memurları tehdit etmektedir (Siirt Sesi, 29.09.1953: 1).

DP Teşkilatı'nda olduğu gibi CHP Siirt Teşkilatı da yeni iktidarın ilk yıllarında aktif bir görüntü çizmekten uzak kalmıştır. Bu süre zarfında teşkilatın dikkate değer bir faaliyeti, CHP ileri gelenlerinin Siirt ziyareti olmuştur. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Van Milletvekili Ferit Melen, Vedat Dicleli ve İhsan Yalçın gibi isimler, 15 Eylül 1953'te Siirtlilere hitaben bir toplantı gerçekleştirmiş, iktidara ve onun politikalarına yüklenmişlerdir. Bunlar arasında hayat pahalılığı ve DP'nin partizan bir anlayış güttüğü iddiaları en çok gündemde tutulan konulardır (Siirt, 17.09.1953: 1). Bu durum aslında ülke genelinde de

⁴Halkevleri, Ağustos 1951'de 5830 sayılı kanun ile kapatılmıştır. (Resmî Gazete, 11.08.1951).

⁵ Parti içi ikilikten olsa gerektir ki DP Siirt Teşkilatı'nın kurucularından Sadi Yaşar, 1954 yılı başında DP'den ihraç edilmiştir (Kelle Koltukta, S. 4, 1954: 2).

aynıydı. DP iktidarının ilk dönemlerinde CHP Merkez ve İlçe Teşkilatları, parti içi çalışmalarda kendi sorunlarını konuşmaktan ziyade bütün okumalarını DP üzerinden yapmışlardır. Bu da memleket sorunların çözümünden daha çok parti teşkilatları içerisinde politik bir kısır döngüyü beraberinde getirmiştir⁶.

2. 1954 Seçimleri ve Siirt

1954 yılının Mart ayından itibaren genel seçimlerin hummalı siyasi havasına girilmişti. CHP, seçim propagandasında özellikle hayat pahalılığında bahsediyor, DP'nin çoğunluk diktatoryası getirdiğini söylüyordu. İsmet İnönü, iktidarın partizanca davrandığını söylüyor, diğer partilere karşı haksız uygulamalar ihdas ettiğinden bahsediyordu. İnönü, ayrıca İzmir'de yaptığı bir konuşmada iktidarın radyoyu kendi aracı gibi kullandığını, basın üzerinde baskılar olduğunu, hayat pahalılığının arttığını, ticaret açığının gittikçe büyüdüğünü söyleyerek, iktidara geldiklerinde üniversiteleri özerk hale getireceklerini bildiriyordu. Kasım Gülek ise, Konya'da verdiği seçim nutkunda da ezan okunurken konuşmasına ara vermiş, İmam-Hatip okullarının sayısını artıracaklarını vaat etmişti (Yılmaz, 2010: 544).

Seçim propagandalarına o dönem yasalarının ve teamüllerinin izin vermesi sonucu Cumhurbaşkanı Celal Bayar da elinde DP amblemleri bir bastonla katılıyordu. Bayar, yurt gezilerine çıkıp DP'ye oy istiyordu. DP, seçim stratejisini kendine yöneltilen suçlamalara verdiği cevaplar dışında yaptığı icraatları halka anlatmak, yeni temeller atmak ve bitirilen eserlerin açılışlarını yapmak üzerine kurmuştu. Adnan Menderes, Rize'de; *"Reylerinizi şimdiye kadar yaptıklarımız için değil bundan sonra yapacağımız büyük hizmetler için istiyoruz"* diyerek oy istiyordu (Yılmaz, 2010: 545- 546). DP, ayrıca çeşitli sebeplerden geri kalmış olan doğu illerinin iktisadi ve kültürel kalkınması konusunda gerekli fedakârlıkların yapılacağını da teminatını vermiştir. DP, genel seçimler öncesinde yerini sağlamlaştırmak ve seçmen oylarını almak için iç politikada önemli uygulamalara gitmiş, Ağrı'da şeker ve çimento fabrikası gibi yatırımlara imza atmıştır (Pınar, 2014: 446).

1954'te kabul edilen bir kanunla, bir siyasi partiye adaylık için başvuran kişinin müracaatı reddedilirse, bu kişi aynı seçim döneminde bir daha aday olamıyordu. Bir diğer antidemokratik hüküm, seçimlerde aday olacak memurların altı ay önceden istifa mecburiyetiydi. Bunun, muhalifler aleyhine işleyeceği belli idi. Muhalefet adayı olmak isteyen memur, seçimi kazanamaz ise, işsiz kalacağını düşünecek ve aday olmaktan vazgeçecekti (Eroğul, 2003: 102).

Siirt'te seçim heyecanının 1954 yılının Ocak ayından itibaren başladığı yerel basından anlaşılmaktadır. Ancak bu heyecan muhalif basın tarafından daha coşkulu yaşanmış, iktidar yanlısı yayın politikası güden basın ise, seçim çalışmaları konusunda pasif kalmıştır. İktidara muhalif gazeteler tarafından bazı DP'liler için olumlu ifadeler kullanılmıştır. Diyarbakır Belediye Başkanı Adil Tekin için Siirt'ten DP adayı olacağı iddiaları ortaya atılmış, Tekin'in Siirt Merkez, Pervari ve Eruh'ta nüfuzunun olduğu ve halk tarafından sevilen biri olduğu belirtilmiştir (Siirt Sesi, 22.02.1954: 1). Bir iddia da Fuat Yazgan için ortaya atılmış, Demokrat Siirt gazetesinin sahibi Yazgan'ın DP'den adaylık başvurusu yaptığı söylentileri çıkmış, Siirt gazetesi Yazgan için; *"Yıllardan beri bu şehrin dertlerine tercüman olan, davalarını büyük bir cesaretle savunan Fuat Yazgan'ı parti teşkilatının hayli tuttuğu ve hatta desteklemeye söz birliği ettiği söylenmektedir"* (Siirt, 24.02.1954: 1)⁷ ifadelerini kullanmıştır. CHP yanlısı yayın politikası sürdüren bir gazetenin DP'den adaylığını koymayı düşünen Yazgan için övgü dolu ifadeler kullanması, Yazgan'ın halk nazarında gerçekten kabul gördüğü savını güçlendirmektedir. Yerel basın tarafından adaylık süreci boyunca hakkında en çok konuşulan parti iktidar partisi DP olmuş, olumlu ve olumsuz birçok haber yapılmıştır⁸. Siirt gazetesinin iddiasına göre; DP'den adaylık başvurusu yapan ve halk tarafından sevilen bir isim olan Fuat Sanlı'ya karşı Abdurrahman Kavak, Mehmet Daim Süalp, Baki Erden ve Veysi Oran'dan oluşan bir grup engel olmaya çalışmakta ve Sanlı'yı aday belirlemek için toplanacak denemeye sokmamak için ellerinden geleni yapmaktadırlar (Siirt, 19.03.1954: 1)⁹.

Muhalif gazeteler tarafından ortaya atılan iddialara göre; DP denemeleri sancılı bir şekilde geçecektir. Siirt Sesi'ne göre; DP'den milletvekili adayı olabilmek için 26 kişi partiye başvurmuş ve denemeyi kaybeden 22 kişi, kendi aralarından 4 bağımsız aday çıkarıp seçimlere bu şekilde gireceklerini beyan etmişlerdir (Siirt

⁶ Bu duruma Siirt'ten bir örnek, parti teşkilatının ilçelere düzenlemiş olduğu bir gezide görülecektir. İl Başkanı Zoraf Koyuncu, İkinci Başkan İsmail Hakkı Özcanlı, Beşiri İlçe Başkanı Bayram Tarhan ve Siirt Sesi gazetesi sahibi Haydar Koyuncu'nun başını çektiği heyet, Beşiri, Kozluk, Sason ve Batman ilçelerine bir gezi düzenlemiş ve halka hitaben konuşmalar yapmışlardır. Yapılan konuşmalar, Siirt basınına yansdığı kadarıyla iktidarı ve onun politikalarını eleştirmekle geçmiştir (Siirt Sesi, 5, 6, 8 Ekim 1953: 1.); Bir örnek de CHP Pervari ve Şirvan İlçe Kongreleridir. Bu kongrelerde konuşma yapan Bayram Tarhan ve Haydar Koyuncu, iktidarın iktisat politikasını ve Adnan Menderes'in Adana ile Mersin gezilerinde CHP'ye karşı kullandığı sözleri eleştirmişlerdir (Siirt Sesi, 09.11.1953: 1).

⁷ Siirt gazetesi, Fuat Yazgan için bir başka sayısında ise; *"D. Parti teşkilatı tarafından ciddi bir şekilde desteklenen ve merd, dürüst hareketleriyle kendisini arkadaşlarına sevdirmesini bilen..."* gibi ifadeler kullanmıştır (Siirt, 10.03.1954: 1).

⁸ CHP'ye yakınlığıyla bilinen gazetelerde göze çarpan husus, DP mitinglerinin sönük geçtiğidir. Siirt gazetesinin bu konu ile ilgili iki başlığı dikkat çekicidir. Başlıklardan biri; *"D. Partinin Tertip Ettiği Açık Hava Toplantısı Sönük Geçti"* diğeri de; *"Müstakil Grubun Açık Hava Toplantısı Çok Muhteşem ve Emsalsiz Bir Şekilde Geçti"* şeklindedir (Siirt, 20.04.1954: 1).

⁹ Siirt Sesi gazetesi iddiasına göre; Fuat Sanlı aday olabilmek için üyelere rüşvet teklif etmiş ve partililer tarafından bunun için engellenmeye çalışılmıştır. Bir başka iddiaya göre ise, parti denemesinde kazanması güçlü bir ihtimal olduğundan dolayı bazı partililer bu durumu hazmedememiş ve Sanlı hakkında böyle iddialar ortaya atmışlardır (Siirt Sesi, 18.03.1954: 1).

Sesi, 30.03.1954: 1). Siirt gazetesinin iddiasına göre ise, eski DP Siirt Milletvekili Cemil Yardım'ın da aralarında bulunduğu birkaç kişi aday yoklamaları sırasında kendilerine haksızlık yapıldığını düşünerek partilerinden istifa edip seçimlere bağımsız girme kararı almışlardır (Siirt, 10.04.1954: 1).

DP saflarında bu gelişmeler yaşanırken CHP, Siirt'te seçim çalışmalarını açık hava toplantıları düzenleyerek yürütmüştür. Bu toplantılarda konuşma yapan partililer, bir proje sunmaktan veya vaat vermekten daha çok iktidara yüklenerek partilerinin seçim propagandasını yürütmüşlerdir¹⁰. Beşiri ilçesinde yapılan bir siyasi toplantıda CHP İlçe Başkanı Bayram Tarhan'ın mallarına el konulması CHP'lilerce eleştirilmiştir (Siirt Sesi, 18.01.1954: 1). Adaylık sürecinde CHP hakkında yapılan nadir haberlerden birinde; Siirt'te sağlık müdürlüğü yapmış ve aynı zamanda halkın teveccühünü kazanmış olan İbrahim Hatunoğlu'nun CHP'den aday olma söylentileri ortaya atılmış, kendisi bunu yalanlamamıştır (Demokrat Siirt, 02.03.1954: 1).

Her iki partinin yoklaması da sakin bir şekilde sona ermiş ve partililerin belirlediği adaylar da şu isimlerden oluşmuştur (Siirt, 29.03.1954: 1): CHP adayları; Cevdet Aydın, Necip Şendur, Bayram Tarhan ve Haydar Koyuncu, DP adayları; Veysi Oran, Suat Bedük, Mehmet Daim Süalp ve Baki Erden. Ancak her iki partinin de aday listesinin son şekli (Milliyet, 12.04.1954: 7)¹¹ ve Siirt'te toplam 451 sandıktan (Siirt, 04.05.1954: 1) çıkan sonuçlar (Türkiye İstatistik Kurumu 'TÜİK' Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 81)¹² aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3: Milletvekili Adayları

	CHP Adayları	DP Adayları
1	Cevdet Aydın	Baki (Abdülbaki) Erden
2	Haydar Koyuncu	Mehmet Daim Süalp
3	Necip Şendur	Veysi Oran
4	Bayram Tarhan	Suat Bedük

Tablo 4: 1954 Seçim Sonuçları

Siirt'e Kayıtlı Seçmen Sayısı: 70.510		
Seçime Katılım Sayısı ve Oranı: 58.864 (%83,5)		
Kazanılan Oy Sayısı ve Oranı		
CHP	DP	Bağımsızlar
14.583 (%26,2)	33.097 (%59,5)	2.653 (%14,3)

X. Dönemde 4 milletvekili kontenjanı bulunan Siirt'te Baki Erden ve Mehmet Daim Süalp tekrar milletvekili olarak seçilmişlerdir. Bu dönemde Baki Erden'in sadece bir konuşma yapmışken, Mehmet Daim Süalp, 39 farklı birleşimde konuşma yaparak Siirt'in en aktif milletvekili olmuştur. Diğer milletvekillerinin ise herhangi bir çalışmasına rastlanmamış olup kısa özgeçmişleri aşağıdaki gibidir:

Suat Bedük: 1911 yılında Siirt'te doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Arapça ve Fransızca biliyor olup İstanbul Defterdarlığı Tahakkuk ve Varidat Memur Muavinliği, Serbest Avukatlık ve İstanbul Şehir Meclisi ve Daimi Encümen Üyeliği görevlerinde bulunmuştur (TBMM Albümü, II, 2010: 667).

Veysi Oran: 1913 yılında Siirt'te doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu olup Fransızca bilmektedir. Kahta, Bingöl, Baskil, Gediz gibi yerlerde doktorluk yapmış, ayrıca Siirt Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü görevinde bulunmuştur (TBMM Albümü, II, 2010: 667).

1954 seçim sonuçları değerlendirildiğinde DP, Siirt'te bir önceki genel seçimlere göre oy oranını korumuş, hatta küçük bir fark olsa da artırmış, CHP ise %15'lik bir düşüş yaşamıştır. Böylelikle yerel basında CHP'lilerce ortaya atılan DP'nin içinden çıkan bağımsızların kendisine oy kaybettireceği, DP'nin Siirt'te zayıf olduğu gibi iddialar çürümüş ve DP buradaki gücünü ispat etmiştir.

Seçimlerden sonra o ana kadar pasif olan iktidar yanlısı yerel basında, özellikle Demokrat Siirt gazetesinde bir hareketlilik olmuş, Siirt'in bazı ilçelerinde de iktidar yanlısı yayın politikası tabip eden gazeteler ortaya çıkmaya başlamıştır¹³. DP Siirt Teşkilatı'ndaki ilk hareketlilik İl Başkanı Abdurrahman Kavak, Ethem Saraçoğlu, Kurtalan İl Başkanı Yusuf Gör ve Servet Kayra'dan oluşan heyetin Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmesi şeklinde göze çarpmaktadır. Yeni Kurtalan'a göre heyet, Siirt'in başta tarım olmak üzere başlıca sorunlarını devletin ileri gelenleriyle konuşmak için Ankara'ya gitmiştir (Yeni Kurtalan, 14.08.1954: 1). DP Siirt İl İdare Kurulu'nun aldığı bir karara göre; 1955'te yapılacak belediye seçimlerine kadar

¹⁰ Bunlar arasında en çok hayat pahalılığı ve DP'nin partizan bir idare politikası takip ettiği iddiaları vardır.

¹¹ Siirt'te seçimlere bağımsız adaylar da girmiş ancak kim oldukları tespit edilememiştir.

¹² TÜİK ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki sonuçlar birbiriyle çelişki içindedir. TÜİK'e göre Siirt'te seçime katılım ve oranı 58.864 (%83) iken, BCA'ya göre ise 54.102 (%80)'dir. Ayrıca partilerin aldıkları oy miktarları ve yüzdeliklerinde de çelişkiler mevcuttur. TÜİK'e göre partilerin oyları ve oranları; CHP 14.583 (%26), DP 33.097 (%59,5) ve Bağımsızlar 2.653 (%14,3) iken, BCA'da ise CHP 18.712 (%31,34), DP 40.992 (68,66) olup yine BCA'ya göre Siirt'te seçimlere bağımsız adaylara dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (BCA 030.001/ 51.309.7-8).

¹³ İlçelerde çıkan gazeteler; Şirvan, Demokrat Şirvan, Kurtalan, Yeni Kurtalan ve Demokrat Eruh gazeteleridir.

hiç kimse partiye üye olamayacaktır. Karar, Siirt'te geniş yankı uyandırmış, bu kararı olumlu bulan çevrenin yanı sıra eleştirenler de olmuştur (Demokrat Siirt, 15.10.1954: 1). Bu kararla birlikte partiye sadece maddi menfaat karşılığı üye olmanın önüne geçilmek istenmiştir.

DP cephesi açısından 1955 yılı da belediye seçimleri dolayısıyla hareketli geçmiştir. Kongre ve toplantılar vasıtasıyla göze çarpan bu hareketlilik, Siirt'e çok partili dönem başladığından beri o ana kadar en büyük hareketliliği yaşatmıştır. Ancak bu hareketlilik tek taraflı olup, CHP bunun dışında kalmış, Siirt'te başka muhalif kurulmadığından siyasi faaliyetler iktidar partisi DP tarafından yürütülmüştür. Kongrelerde de göze çarpan en dikkat çekici husus, konuşmacıların DP'nin Siirt'te gerçekleştirmiş olduğu kalkınma faaliyetlerine yaptıkları vurgudur¹⁴. Siirt, bu süreçte devlet ileri gelenleri tarafından da ziyaret edilmiştir. İçişleri Bakanı Namık Gedik ve beraberindeki partililer Mayıs ayının sonunda Siirt'i ziyaret ederek parti işleri hakkında tetkiklerde bulunmuşlardır (Siirt Postası, 31.05.1955: 1; Şirvan, 01.06.1955: 1; Demokrat Eruh, 01.06.1955: 1).

DP saflarında bu gelişmeler yaşanırken iktidar yanlısı gazetelere göre; CHP, Siirt'te çöküntü halindedir. Kurtalan gazetesinin iddiasına göre; İl Başkanı Zoraf Koyuncu'nun kardeşi Felek Koyuncu, CHP'den kaydını sildirmiş, bu durum partililer arasında şok etkisi yaratmıştır (Kurtalan, 18.04.1955: 1). Demokrat Siirt'in iddiasına göre ise, CHP Siirt İl İdare Heyeti kendini tasfiye etmiş ve parti binası boşaltılmıştır. İlçelerde de durum aynı olup, eski birkaç CHP'li durumu CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'e bildirmiş ve konu ile ilgilenmesini talep etmişlerdir (Demokrat Siirt, 16.06.1955: 1-2). Demokrat Siirt'in iddia ettiği gibi CHP Siirt Teşkilatı'nın kendini feshedip etmediği kesin olarak bilinmese de işlerin yolunda gitmediği muhtemeldir. Şöyle ki 13 Aralık 1955 tarihinde gerçekleştirilen il kongresi, Genel Merkez temsilcisi Hasan Reşit Tankut'un kontrolünde geçmiş ve kongre, parti binasında değil de kıraathanede yapılmıştır (Siirt Sesi, 15.12.1955: 1)¹⁵. Bu durum teşkilatın kendini feshedip etmediği iddialarını kesinleştirmekten, teşkilat içinde işlerin yolunda gitmediği savını güçlendirmektedir.

3. 1957 Seçimleri ve Siirt

1958 yazında yapılması planlanan genel seçimler DP tarafından 27 Ekim 1957'e alınmıştır. Amaç, muhalefetin seçimlere iktidara karşı ortak bir liste ile girmesini ve hatta birleşerek yeni bir siyasal parti kurmasını engellemektir. TBMM, bunun yanı sıra tüm çiftçilerin Ziraat Bankası'na olan borçlarını 10 yıl süre ile erteleyen bir yasa çıkarmıştır. Köylülere bu tür maddi kazançlar sunulması ve ilk defa köylüye özel siyasi ve sosyal statü tanınması, DP'nin kırsal kesimden aldığı oyları artırmayı sağlayacaktı. Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklik ile de muhalefetin geçici koalisyonu dağılmıştı ve böylece her parti seçime yalnız katılacaktı (Karpat, 2013: 95-96).

Seçimde yarışan 4 büyük siyasal parti; CHP, DP, CMP ve HP idi. Küçük partiler bu seçimde önemsiz bir rol oynayacaktır. Bunlardan yalnızca seçimleri boykot eden Türkiye Köylü Partisi bir bakıma etki oluşturmuştu. Seçimlerden kısa bir süre önce Hikmet Kıvılcımlı başkanlığında kurulmuş olan Vatan Partisi de seçimlere İstanbul ve İzmir'de katılacaktır (Karpat, 2013: 97).

CHP, seçime girerken zafer kazanma şansının her zamankinden daha yüksek olduğuna inanıyordu. CHP, seçim kampanyası boyunca hükümetin demokrasiyi güçlendirme konusundaki başarısızlığını güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Basın, dernekler ve seçim alanlarındaki özgürlüklere getirilen sınırlandırmalar özellikle eleştirilmiştir. CHP, nispi temsil sisteminin getirileceğine, yürütme eylemlerinin yargı tarafından denetleneceğine ve yüksek bir yargı organı ile bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulacağına söz veriyordu. Ayrıca üniversitelerin özerkliği sağlanacak, sendikal özgürlükler tanınacak ve güçlendirilecekti. Bunun yanı sıra ekonomik kalkınma, ülkenin gereksinimleriyle ve kaynaklarıyla uyumlu hâle getirilecek, enflasyon sona erecek, ithalat ve ihracat yeniden düzenlenecek, özel girişime ve kamuya eşit muamele edilecek, çiftçinin borçlarının ödenmesine yardım edilecek ve bir dizi sosyal önlem alınacaktı (Karpat, 2013: 97-98).

İktidar partisi DP, seçim kampanyasını güçlü ve etkili yerel örgütlenmesi üzerine kurmuştu. DP'nin taşra örgütü, kurulduğu günden beri dinamizmi, esnekliği ve halkın duygu ve düşüncelerini oldukça iyi anlaması ile meşhurdur. DP taşra örgütünün bu özel niteliği, taşradaki DP liderlerinden kaynaklanmaktaydı. Bu kişiler, pratik ve gerçekçi politikalar benimseyen özel bir grup oluşturuyordu. Asıl amacı verimlilik olan DP, parti politikalarıyla uyumsuz veya edilgen görünen yaklaşık 124 milletvekilini aday listesinden çıkarmaktan çekinmedi. Çıkarılan adayların yerine yenileri getirildi ve böylece partinin diğer üyelerine de kendilerini gösterme fırsatı sunuldu (Karpat, 2013: 100).

DP, seçim kampanyasında öncelikli olarak köylerin refahı ve jandarma baskısının ortadan kalkması konusunu işlemiş ve sanayideki kalkınmaya dikkat çekmiştir. Seçim kampanyası sırasında Afyon ve

¹⁴ Kongrelerin birinde konuşmacılardan biri; "Bugün teneffüs ettiğimiz hürriyet havası ve içinde bulunduğumuz kalkınma hamlesi, sizlere açılan saadet yolunun ilhamı hep bu kongrelerden gelir..." diyerek DP'nin Siirt'te yapmış olduğu kalkınma faaliyetlerine değinmiştir (Demokrat Siirt, 15.04.1955: 1).

¹⁵ Kongreye CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in de iştirak edeceği yönünde söylentiler ortaya atılmışsa da kendisi kongreye katılmamıştır (Siirt Sesi, 12.12.1955: 1; Siirt, 13.12.1955: 1).

Çorum'da çimento fabrikaları gösterişli törenlerle açılmıştır. Seçim kampanyasında iktidar olmanın avantajlarını sonuna kadar kullanan DP'liler özellikle İnönü'ye yüklenerek nispi temsil sisteminin ülke için zararlı sonuçlar yaratacağı yolunda propaganda yapmışlardır. Seçim kampanyasını "gelişme teması" üzerine şekillendiren DP'nin sloganı ise "Nurlu ufuklara doğru" idi (Bulut, 2009: 130).

CMP, seçim propagandası boyunca CHP ve DP liderlerine karşı takındığı tavrından hiç ödün vermemiştir. Her iki partiyi de iktidar oldukları dönemde benzer anti demokratik tutumlar benimsemekle suçluyordu. HP ise, seçime kendi önem ve gücüne duyduğu abartılı inançla girecekti. Tek parti rejimiyle hiçbir ilişkisi olmayan kişilerden oluşan tümüyle yeni bir aday listesi olduğunu ileri sürüyordu (Karpat, 2013: 99).

Siirt'te 1957 Seçimlerinin heyecanı Eylül ayından itibaren yaşanmaya başlamıştır. Bu seçimlerde bir öncekine göre iktidar yanlısı basında düşüş, muhalefet tarafında ise hareketlilik görülecektir. DP'nin Siirt'te deneme yapmayacağı ve adayların merkez tarafından belirleneceği iddiası ortaya atılmış (İlhan, *DP Deneme Yapmazsa...*, 1957: 1), ancak muhalefet tarafından ortaya atılan bu iddiaya karşın DP, burada aday denemesi yapmıştır. Mevcut 4 DP milletvekilinin yanı sıra eski il başkanı Abdurrahman Kavak, Fikri Şendur ve Adil Yaşa denemelere katılacak önemli isimlerdir (Siirt, 28.09.1957: 1; Demokrat Siirt, 01.10.1957: 1).

CHP ve DP, Eylül ayının sonunda adaylık denemelerini gerçekleştirmiş, bir önceki seçime göre 1 milletvekilliği kontenjanı artırılan Siirt için CHP'den Cevdet Aydın, Fuat Fırat, Natık Ögetürk, Bayram Tarhan ve Haydar Koyuncu, DP'den ise, Veysi Oran, Suat Bedük, Fikri Şendur ve Baki Erden seçilmiştir. DP'den 1 milletvekili adayını ise merkez tarafından belirlenecektir (Siirt Ekspres, 01.10.1957: 1; Siirt Ekspres, 03.10.1957: 1-2; Demokrat Siirt, 03.10.1957: 1). Adayları üzerinde en çok durulan parti DP olmuş, parti içinde hizipleşmeler olduğu iddiası ortaya atılmış ve 1957 Seçimlerinde sürprizler yaşanabileceği belirtilmiştir (İlhan, *Genç Politikacı Gözüyle...*, 1957: 1-2).

Seçimlere sayılı günler kala DP taraftarı olan basında göze çarpan husus, iktidarın 7 yıllık süre içinde Siirt'teki kalkınma faaliyetlerinin ön plana çıkarılmasıdır¹⁶. DP Siirt Teşkilatı da seçim çalışmalarını açık hava toplantıları şeklinde gerçekleştirmiştir. CHP saflarında dikkat çeken husus ise, geçen yıllardaki durgunluğun, yerini aktif bir hareketliliğe bırakmış olmasıdır. Gerçekleştirilen açık hava toplantılarında konuşma yapanlar, geçen yıllarla karşılaştırıldığında sadece iktidarı ve onun politikalarını eleştirmekten ziyade gelecek vadeden yatırımlardan da bahsetmişlerdir¹⁷.

Seçimlerden önce en kapsamlı değerlendirme Milliyet gazetesinden Necmi Onur tarafından yapılmış; Onur, bizzat Siirt'e giderek halkın nabzını yoklamıştır. Buna göre; şehir merkezinde CHP, köylerde de DP üstün olan taraftır. CHP milletvekili adayını Haydar Koyuncu, bu durumu köylerdeki şeyhlerin iktidardan yana oluşuna ve halka da DP propagandası yapıp onları ikna etmelerine bağlamıştır. İlçelerdeki vaziyet ise, Kurtalan, Beşiri, Batman ve Şirvan'da durum her iki parti için de %50 iken, Sason, Kozluk, Baykan, Pervari, Eruh ve Şirnak'ta DP üstün olan taraftır. Diğer muhalif partilerden HP, sadece Kozluk ilçesinde teşkilatlanmış ve bu ilçede kuvvetli bir durumdadır. CMP ise sadece Sason'da teşkilatlanmış ve İlçe Başkanı Sadi Yaşar'dan başka milletvekili adayını göstermemiş olup diğer 4 aday genel merkez tarafından belirlenecektir (Onur, 1957: 3).

Ekim ayının başında bütün partilerin milletvekili adayları belli olmuş ve önce yukarıda açıklanan deneme sonuçlarının aksine herhangi bir sürpriz yaşanmamıştır. Buna göre; Siirt adayları (Milliyet, 06.10.1957: 3) ve seçimde alınan sonuçlar (Türkiye İstatistik Kurumu 'TÜİK' Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 81) aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 5: Milletvekili Adayları

	CHP Adayları	DP Adayları	HP Adayları	CMP Adayları
1	Cevat Aydın	Veysi Oran	Cemil Yardım	Sadi Yaşar
2	Fuat Fırat	Suat Bedük	Sabri Çeliktüğ	Mehmet Ali Kaya
3	Haydar Koyuncu	Baki Erden	Nejat Bayram	Zeki İlhan
4	Natık Ögetürk	Mehmet Daim Süalp	Recep Azizoglu	Fevzi Kaçar
5	Bayram Tarhan	Fikri Şendur	Şerif Kaya	

Tablo 6: 1957 Seçim Sonuçları

Siirt'e Kayıtlı Seçmen Sayısı: 74.605
--

¹⁶ Demokrat Siirt gazetesi, 18 Ekim 1957 günü "Siirtli D. Partiye Ebediyen Minnettardır" başlığı altında; "Bugün Siirdin Yolu, Hastanesi, Lisesi, Sanat Okulu, Bankası, her türlü kültürel, iktisadi ve sosyal müesseseleri ikmal olunmuş, bunlardan daha mühimi Siirde hayat veren, yaşama imkanı getiren büyük milyonlara karşılık Siirde bol su bol ışık getirilmiştir. Siirtli, Demokrat Partinin kendisine yapmış olduğu bu sayısız hizmetleri görüyor ve takdir ediyor..." cümleleriyle DP'nin Siirt'e yapmış olduğu hizmetleri sıralamıştır (Demokrat Siirt, 18.10.1957: 1- 2).

¹⁷ Bu duruma 15 Ekim 1957 günü gerçekleştirilen CHP açık hava toplantısı örnek olarak gösterilebilir. Mitingde söz alan Natık Ögetürk, Batman'da kurulması planlanan ancak daha sonra Çanakkale'de kurulan çimento fabrikası için; "Size vaad ediyorum iktidara geçer geçmez ilk işim buna önayak olmaktır. Çünkü şehrimizde çimento fabrikası yapılmasına imkan mevcutken yapılmamasında hiçbir mahzur yoktur. Şehirde mevcut işsizliği de yarı yarıya indirmiş olacaktır" sözlerini söyleyerek hem iktidarın politikasını eleştirmiş, hem de milletvekili seçildiği takdirde çimento fabrikası konusu ile ilgileneceğinin vaadini vermiştir (Hayat İlhan, "CHP İlk Açık Hava Toplantısını Yaptı" (1957). *Siirt Ekspres*, 17 Ekim 1957, s. 1, 2).

Seçime Katılım Sayısı ve Oranı: 58.114 (%77,9)			
Kazanılan Oy Sayısı ve Oranı			
CHP	DP	CMP	HP
24.510 (%43,4)	27.954 (%49,5)	423 (%0,8)	3.620 (%6,4)

XI. Dönemde 4 milletvekili kontenjanı bulunan Siirt'te Baki Erden, Suat Bedük, Veysi Oran ve Mehmet Daim Süalp tekrar milletvekili olarak seçilmişlerdir. Bu dönemde Siirt'in en aktif milletvekili Mehmet Daim Süalp olup 34 farklı birleşimde çalışmalar yapmıştır. Baki Erden ise sadece bir oturumda söz almış olup Suat Bedük ile Veysi Oran'ın da çalışmasına rastlanmamıştır.

Fikri Şendur: 1919 yılında Siirt'te doğmuştur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Serbest avukatlık ve Hâkimlik yapmış olup Fransızca bilmektedir. Şendur, XI. Dönemde mecliste sadece bir oturumda söz almıştır (TBMM Albümü, II, 2010: 750).

Türkiye geneli seçim sonuçlarına göre; DP'nin aldığı oy miktarı, muhalefetin toplam oyundan 380.000 eksikti (Türkiye İstatistik Kurumu 'TÜİK' Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 25). Böylelikle 1957 Seçimleri, CHP'nin ülke genelinde hızla ilerlediğini, DP'nin ise hızla gerilediğini gösteren bir tablo ortaya koymuştur (Seçim Neticeleri Üzerinde Bir İnceleme, 1959: 5). DP, özellikle doğu ve güneydoğu illerinde oy kaybına uğramış, bu durumdan Siirt'te nasibini almış ancak arada fazla oy farkı olmamasına rağmen 5 milletvekilliğini de DP kazanmıştır. Oylar birbirine bu kadar yakınken CHP'nin Siirt ve bazı çevre illerden milletvekili çıkaramamasının en büyük nedeni uygulanan seçim sistemidir. Bu sisteme göre; bir ilde en çok oyu kim alırsa o ildeki tüm milletvekillerine sahip oluyordu.

Siirt Ekspres'e göre; CHP'nin Siirt'te kaybediş nedenlerinden birincisi; CHP'liler iyi bir seçim çalışması yürütmelerine rağmen sonunu getirememiş, seçmenlerin sorunlarına karşı ilgisiz kalmışlardır. İkincisi; CHP köylerde zayıftı hatta gücü yok denecek kadar azdı. Buna karşılık partililer, köylerdeki durumun farkında olmasına rağmen köylüleri kazanmaya yönelik çalışmalar yapmamışlardır. Hatta din üzerinden DP'yi destekleyen ve CHP'nin geçmişine saldıran bölge şeyhlerinin propagandalarına da engel olunamamıştır (İlhan, *Şehrimizde CHP...*, 1957: 1-2).

Seçimlerden sonra Siirt, yerel basından anlaşılacağı üzere siyasi hareketlilik bakımından tıpkı geçen yıllarda olduğu gibi yine sessizliğe bürünmüştür. İl ve ilçe kongreleri dışında partilerin faaliyetlerine rastlanmamış, bu kongrelerde sakin bir havada geçmiştir. CHP ve DP'den Kasım Gülek, Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri, Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar gibi parti liderleri 1958 tarihinde Siirt'i ziyaret etmişlerse de bu ziyaretler yerel basında heyecan uyandırmamıştır. Bundan başka 1959'da Karadeniz gezisine çıkan CHP'den bir heyet Ağustos ayında, başka bir heyet ise Ekim ayında Siirt ve çevresini de ziyaret etmiştir. İlk heyette; Kamil Kırıkoglu, Hasan Değer, Halim Ateşalp gibi isimler yer almış, ikinci heyette ise Vedat Dicleli, Hamza Eroğlu, Mehmet Ali Arıkan gibi isimler yer almış ve bu heyet Siirt ve ilçelerini gezerek partileri adına çalışmalar yapmışlardır (Siirt Sesi, 22.08.1959: 1; Siirt Sesi, 17.10.1959: 1).

4. DP Döneminde Siirt'teki Kalkınma Faaliyetleri

DP, 1950'de iktidara gelmesiyle birlikte ülke genelinde ciddi bir kalkınma faaliyetine girmiştir. Bu faaliyetler içinde şüphesiz Doğu Kalkınma Planı, Refik Koraltan'ın 1952'de doğu illerine yaptığı ziyaret çerçevesinde Ağrı'da yaptığı konuşmadan anlaşılacaktır. Koraltan, doğu illerine o ana dek yeterince önem verilmediğini; "Bizim nesiller bu Doğu bölgelerinde ne şartlar altında yaşadığını ve ne zorluklarla karşılaştığını elemle hatırlayacaklardır" sözleriyle anlatmış; "Bu mukaddes hudut bölgelerinden Edirne'ye kadar uzanan yurdumuzun, bugünkü nüfusun iki, hatta üç mislini müreffeh yaşatacak toprak altı ve üstü seroetlerle dolu olduğunu belirtmek isterim..." (Zafer, 03.09.1952: 1, 6) sözleriyle de kalkınmanın tüm ülke genelinde aynı seviyede gerçekleştirileceğini belirtmiştir.

DP iktidarı döneminde en çok göze çarpan faaliyetlerden biri yol ve köprü yapımıdır. Dönemin Bayındırlık Bakanı olan Kemal Zeytinoğlu, 9 Eylül 1953'te Zafer gazetesine vermiş olduğu röportajda eski iktidar ile mevcut iktidarı karşılaştırırken; "Yalnız 1952 ve 1953 bütçelerinin yol programlarında doğu yolları için ayrılan ve sarf olunan tahsisat 24 milyon liradır. Bundan maada, eski iktidarın ne kadar hayali bir şekilde ele aldığını yukarıdaki rakamlarla isbat ettiğimiz doğu yolları işini Demokrat Parti iktidarı tam realist bir görüş ile programlaştırmış ve lüzumlu kararları sırasıyla tatbik mevkiine koymuştur" (Zafer, 09.09.1953: 6) sözleriyle doğu illeri için yol yapımına verdikleri önemi vurgulamıştır. 1953 yılında Van'da kurulan ve Ağrı, Bitlis, Muş ve Hakkâri illerinin kendisine bağlı olduğu Karayolları On Birinci Bölge Müdürlüğü, 1956 yılının ortasına kadar 8 milyon liralık bütçesiyle 637 km yol yapmıştır (Zafer, 15.10.1956: 1; Hakimiyet, 16.10.1956: 1). Nitekim 1958'de doğu illerine gezintiye çıkan ve valilerle toplantılar gerçekleştiren Emniyet Genel Müdürü Cemal Gökten, gezi bitiminde hazırladığı raporda; "Bu seyahatte kat ettiğimiz yol 5300 kilometre olup tahminen %90'ı standart asfalt, %10'u da bakımlı veya inşa halindeki yol olup yılın her türlü mevsiminde her türlü nakil vasıtalarına açık ve üzerinde kolaylıkla seyrüsefer edilebilecek bir halde olması hasebiyle iktisadi, içtimai ve kültür sahasında vatanımızı tam bir ittihadı doğru götürmektedir" (Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Yer No: 3/ 9- 14, Fihrist No: 5642) sözleriyle doğu bölgesindeki yolların durumunu ortaya koymuştur.

DP'nin doğu bölgesine en büyük yatırımlarından biri kuşkusuz Erzurum'da kurulan Atatürk Üniversitesi'dir. Ancak üniversitenin Erzurum'da kurulacak olması bazı DP'li çevreler tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. Fakat kuşklar üniversite ile ilgili değil de onun kurulacağı şehir ile alakalıdır. DP'li Fuat Yazgan, konuyu Şirvan gazetesindeki köşesinde değerlendirirken; *"Şark çocukların ayağına getirilen bu üstün müesseselerin Erzurum'da açılması ile bir Siirtli, bir Bitlisli, bir Vanlı, bir Diyarbakırlı ne fayda görüyor? Ben çocuğumu Erzurum'a göndereceğim yerde, eğer icap ederse biraz daha maddi fedakârlığa da katlanmak suretiyle İstanbul'a göndermekte asla tereddüt etmem. Bu bütün şarklılar için aynen böyledir..."* (Yazgan, Şark Üniversitesi..., 1955: 1) Sözleriyle üniversitenin doğuda daha merkezi bir yere kurulması gerektiğini ifade etmiştir.

9 ilçe, 18 nahiye ve 922 köyü bulunan Siirt'in su, yol, okul gibi sıkıntıları vardı. Siirt'teki kalkınma faaliyetleri DP iktidarının ilk yıllarında kendini hissettirmiştir. Bu süreçte PTT, Sümerbank, İş Bankası gibi kurumlar Siirt'te kurulmuş, hastane ve okul binaları yenilenmiş, yollar ve çeşmeler yapılarak suya kavuşan köy sayısı 120'yi bulmuştur (Bitlis, 1954: 1)¹⁸. Ayrıca Botan Çayı, Siirt'e akıtılarak su ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Bu konu 1957 Seçimleri öncesi Demokrat Siirt gazetesinde yer bulmuş; *"Sene 1949 Ocak ayı ortalarında bir gün. Botani Siirtde akıtacak yabancı firma mühendisleri gerekli tetkikatlarını yapmışlar ve raporlarını hazırlamışlardır. Buna göre, Botanın Siirde akması için dört milyon liraya ihtiyaç gösteriliyor. Raporun neticesi zamanın iktidar şefi İnönü'ye arz ediliyor. Derin bir düşüncesinden sonra sert ve kesin cevap şu oluyor: Çok para veremeyiz!"* sözleriyle eski iktidarın aynı konu hakkındaki tutumu eleştirilmiş, yeni iktidarın aynı konu hakkındaki tutumu ise; *"Sene 1950 Temmuz ayının son günleri, Başvekil Menderes başkalarının Siirde çok gördüğü ve vermek istemediği dört milyon lirayı seve seve veriyor"* ("*İki Ayrı Zihniyetin Temsilcileri*", Demokrat Siirt, 21 Ekim 1957: 1-2) ifadeleri kullanılarak takdir edilmiştir.

Eğitim konusunda 1957'ye kadar birçok hizmet yapılmış, başta Siirt merkez olmak üzere ilçelerde yoğun bir faaliyete girişilmiştir. Bu bakımdan merkezde en büyük sıkıntı olan lise sorunu 27 Eylül 1954'de dönemin Siirt Valisi Cavit Tevfik Okyavuz'un da katılımıyla açılan Siirt Lisesi ile çözülmüştür (Yeni Kurtalan, 02.10.1954: 1). Merkezde ayrıca bir ilkokul ve ortaokul ile Erkek Sanat Enstitüsü inşa edilmiş, bunlar için 861 bin lira ödenek ayrılmıştır. Beşiri ilçesinde inşa edilen ortaokul ile Kozluk'ta yapılan ilkokul için 369 bin, ayrıca Siirt genelinde temelleri atılan 68 köy okulu ile 56 okulun onarılması için ise 1 milyon 857 bin lira harcanmıştır (Zafer, 9.10.1957). Demokrat Siirt gazetesinden Fuat Yazgan, Kozluk'ta açılması planlanan bir okul için; *"Siirt'in geriliği bahsinde ve noksanları listesinde en başta cemiyet hayatının sönüklüğü, aile hayatımızdaki gerilik başta gelir..."* sözleriyle eğitim seviyesindeki yetersizliğe vurgu yapmış, ardından açılacak bu okul ile birlikte kız çocuklarının da okullaşma oranına katkı sağlanacağını; *"Bu okul, kızları okula göndermemek hususundaki bahaneleri ortadan kaldırmaktadır. Artık hiç kimse fakirim param yok çocuklarımı okula göndermiyorum diyemeyecektir. Zira bu okul başında barındıracağı kız çocuklarının her türlü ihtiyacını karşılayacak derecede muazzam ve meccani olarak açılmıştır"* (Yazgan, Kozlukta Açılan Okul..., 1955: 1) sözleriyle ifade etmiştir.

DP'nin tarım politikası ile birlikte tarımda hızla makineleşmeye gidilmiş, 1950 yılında 10 bin civarında olan traktör sayısı hızla artarak 1957 yılında dönemin en yüksek düzeyi olan 44 bine ulaşmıştır. Makineleşme sadece traktörle sınırlı kalmamış, diğer tarımsal araç- gereç sayısında da düzenli bir artış gerçekleşmiştir (Özcan, 2015: 49). Bundan başka ülke genelinde kuraklık baş göstermiş, 1954 yılının kurak geçmesinden dolayı köylünün ödeme gücü azalmıştı. Bu durumdan dolayı zirai hükümet tarafından borçlar ertelenmiş ve plasman temin edilmiştir. Ayrıca tohumluk ihtiyacını karşılamak üzere 25.300 ton hububat tahsis edilmiştir. Bu kapsamda Siirt'e 1954 yılı içerisinde iki defa olmak üzere 1500 ve 2000 ton tohumluk buğday yardımı yapılmıştır (Bitlis, 02.12.1954: 1). Siirt fıstığına ayrı bir önem verilmiş, 1957'ye kadar 13 bin lira sermaye ile fıstık aşuları yapılmıştır (Zafer, 1957). Hayvancılık faaliyetleriyle meşgul olunmasından dolayı bir Yünlü Mensucat (Dokuma) fabrikasının kurulacağı söylentisi Bitlis gazetesi tarafından ortaya atılmış ancak daha sonra bu konu hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır (Bitlis, 28.10.1954: 1).

DP'nin Siirt'e en önemli yatırımlarından biri petrol alanında olmuştur. 1953'te Batman'da petrol rafinerisi tesis edilmiş, akabinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı 12 Aralık 1954'te 150 milyon lira sermaye ile kurulmuş ve Şirvan gazetesinin haberine göre ilk mahsulünü de 15 Haziran 1955'te verecektir (Şirvan, 01.06.1955: 1).

SONUÇ

Türkiye'de tek parti dönemi, içeride ve dışarıda değişen dinamiklerin etkisiyle 1946'da yerini çok partili bir hayata bırakmış, böylece yeni bir siyasi düşünce eksenine oluşmaya başlamıştır. Türkiye'de bu gelişmeler yaşanırken, Siirt meydana gelen bu gelişmelerden uzak kalmış ve ülke genelinin aksine pasif bir görüntü çizerek doğuda siyasi açıdan unutulmuş bir şehir tablosu ortaya koymuştur. Bunun en büyük nedeni ise dönemin iktidar partisi CHP'nin ve ondan sonra iktidarı devralacak olan DP'nin burada geç teşkilatlanmış olmasıdır.

¹⁸ 1957'ye kadar bu sayı 284'ü bulmuş, bunun için 506 bin lira harcanmıştır (Zafer, 09.10.1957: 4).

1950 Seçimleri, seçmenin iradesini özgür bir şekilde ifade ettiği ilk seçim olmasından dolayı Siirt'e DP'nin açık ara oy farkı ile milletvekillerinin tamamını alması şeklinde yansımıştır. Ancak yerel basından anlaşılacağı üzere Siirt'teki siyasi hareketsizlik yeni iktidarın ilk yıllarında da devam etmiştir. Bu süreçte Siirt'teki parti teşkilatları ve faaliyetleri ile ilgili çok az bilgi mevcuttur. Siirt'teki bu siyasi hareketsizliğin belki de en büyük nedeni şehirdeki din adamlarıydı. Doğu bölgesinde aşiretlere dayalı rekabet modeli var olduğundan dolayı halkın siyaset sahnesi içinde yer bulması zorlaşmış, fakat aşiretler arası çekişmeden dolayı bazı illerde zaman zaman iktidar değişmiştir. Ancak burada halkın siyasete katılım durumu aynı olsa da şehirde aşiretler değil, şeyhler etkin bir güce sahiptir. Bu da Siirt'te özellikle köylerde, siyaseti din adamları üzerinden şekillendirmiş ve belki de bu yüzden rekabetsiz bir siyasi ortam ortaya çıkmıştır.

Siirt'teki seçimleri diğer Doğu illerine karşılaştırdığımızda 1954 Seçimlerinde Van'da % 64 oy alan DP, 1957 Seçimlerinde % 42'ye gerilemiş, 1954 Seçimlerinde Ağrı'da % 70 oy alan DP, 1957 Seçimlerinde burada tüm milletvekillerini alsa da %50'ye gerilemiştir¹⁹. Diyarbakır'da da durum benzer olup 1957 Seçimlerinde hem DP hem de CHP oy kaybına uğramış, onların kaybettikleri oylar HP'ye geçmiştir

1950 Seçimlerinden sonra yeni iktidar Siirt'te yatırım faaliyetlerine girişmiş, bunun karşılığını 1954 seçimlerinde %59'luk oy potansiyelini koruyarak görmüştür²⁰. Ancak bu durumun ortaya çıkmasında muhalefetin de etkisi vardı. Muhalefet o dönemde belli bir proje ortaya koymaktansa tüm okumalarını iktidarı eleştirmek üzerinden yapıyordu. Ancak 1957 Seçimlerinde CHP'nin başlattığı yeni anlayış, uygulamada da kendini göstermiş, seçim kampanyası boyunca gelecek vadeden yatırım sözleri verilmiş ve burada oylarını %17 arttırmıştır²¹. Ancak bu tablonun ortaya çıkmasında iktidarın yatırımlarının yavaşlaması ve Türkiye genelinde yaşanan gelişmeler de etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

Seçim Neticeleri Üzerinde Bir İnceleme (1959). Haz: CHP Araştırma Bürosu, Ankara: Güven Matbaası

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Albümü (2010). II, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Milletvekili Genel Seçimleri (1923- 2011) (2012). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası

Sürelî Yayınlar

Akşam

Bitlis

Demokrat Eruh

Demokrat Siirt

Hakimiyet

Kelle Koltukta

Kurtalan

Milliyet

Siirt

Siirt Ekspres

Siirt Postası

Siirt Sesi

Şirvan

Ulus

Vakit

Yeni Kurtalan

Zafer

Tezler

ALBAYRAK, Mustafa (1992). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, I, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

ALDEMİR, Fadime (2001). *1950 Seçimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı.

Kitaplar

TUNAYA, Tarık Zafer (1952). *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859- 1952)*, İstanbul.

YEŞİL, Ahmet (2001). *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (1984). *Menderes'in Dramı*, İstanbul.

EROĞUL, Cem (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi

KARPAT, Kemal H (2013). *Türk Siyasi Tarihi (Siyasal Sistemin Evrimi)*, Çev: Ceren Elitez, İstanbul: Timaş Yayınları.

¹⁹ Van ve Ağrı seçimleri ile ilgili bkz. Mehmet Pınar, "Van'da Demokrat Parti Teşkilatlanması" *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Temmuz 2013, II/1; Mehmet Pınar "Ağrı'da (Karaköse) Demokrat Parti Teşkilatlanması", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sonbahar 2013, Sayı 12.

²⁰ BCA'nın verilerine göre ise DP, Siirt'te oy oranını %10 arttırmıştır.

²¹ BCA'nın verilerine göre ise bu oran %12'dir.

ÖZCAN, Feridun Cemil (2015). "Ellibi Yıllarda Türkiye Ekonomisi", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Haz: Mete Kaan Kaynar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Makaleler

BULUT, S (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957- 1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, II/ S.4, s. 125- 145.

GÜLEN, A (2015). "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci'nin İlk Yansımaları: 1946 Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XV/ 30, s. 221- 249.

İLHAN, H (1957). "DP Deneme Yapmazsa Partiden Her an Sürpriz Beklenebilir", *Siirt Ekspres*, 27 Eylül 1957.

İLHAN, H (1957). "Şehrimizde CHP Neden Kaybetti?", *Siirt Ekspres*, 31 Ekim 1957.

İLHAN, H (1957). "Genç Politikacı Gözüyle Denemenin Sonucu", *Siirt Ekspres*, 5 Ekim 1957, s. 1, 2.

İLHAN, H (1957). "CHP İlk Açık Hava Toplantısını Yaptı", *Siirt Ekspres*, 17 Ekim 1957, s. 1, 2.

"İki Ayrı Zihniyetin Temsilcileri", *Demokrat Siirt*, 21 Ekim 1957

ONUR, N (1957). "Nabız Yoklaması", *Milliyet*, 3 Ekim 1957, s. 3.

PINAR, M (2013). "Van'da Demokrat Parti Teşkilatlanması", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, II/1, s. 31- 55.

PINAR, M (2013). "Ağrı'da (Karaköse) Demokrat Parti Teşkilatlanması", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12, s. 185- 206.

PINAR, M (2014). "Çok Partili Dönemde Doğu Anadolu'da Seçimlere Bir Örnek: Ağrı (Karaköse) Seçimleri (1946- 1960)", *Turkish Studies*, Volume 9/1, s. 439- 460.

PINAR, M (2015). "Demokrat Partinin Muş Teşkilatlanması ve Faaliyetleri" *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 3, S. 21, s. 124- 141.

YILMAZ, E (2010). "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *e- Journal of New World Sciences Academy*, V/ S. 4, s. 541- 551.

YAZGAN, F (1955). "Şark Üniversitesi", *Şirvan*, 21 Mart 1955.

YAZGAN, F (1955). "Kozlukta Açılan Okul", *Demokrat Siirt*, 8 Şubat 1955.

EKLER

EK-1

R A P O R

CUMHURBAŞKANLIĞI
CELAL BAYAR ARŞİVİ
Yer No: 3/9-14
Desimal No: _____
Dosya No: _____
Fihrist No: 5642

Beraberimde Erkânıharbiyei Umumiye Harekât Dairesinde Kurmay Yarbay Sezai Okan, Emniyeti Umumiye Dördüncü Daire Reisi Ferit Kubat ve Milli Emniyet Hizmetlerinde Müfettiş Ragıp Kardüz olduğu halde doğu illerimizde 12 günlük bir tetkik ve Valileri - mizle temas seyahatı yapılmıştır.

Seyahatımıza 15/Ekim/1958 Çarşamba sabahı Ankara'dan araba ile bağliyerek Kırşehir - Kayseri, Kayseri - Sivas, Sivas - Malatya, Malatya - Elazığ - Diyarbakır, Diyarbakır - Mardin - Batman, Batman - Siirt - Bitlis - Van , Van - Hakkâri, Hakkâri - Tuğ , Tuğ - Muş - Erzurum, Erzurum - Trabzon - Giresun, Giresun - Samsun - Ankara olarak devam olunmuş ve sona ermiştir.

Bu seyahatta kat ettiğimiz yol (5300) kilometre olup tahminen % 90 ı standart asfalt veya staplize yol, % 10 u da bakımlı veya inşa halindeki yol olup yılın her mevsiminde her türlü nakil vasıtalarına açık ve üzerinde kolaylıkla seyrüsefer edilebilecek bir halde olması hasabiyle iktisadî, içtimaf ve kültür sahasında Vatanımızı tam bir ittihadada doğru götürmektedir.

Bu münakale sistemi aynı zamanda yurt müdafaasını ve iç emniyet ve asayişini muhafazaya da büyük ölçüde hizmet etmektedir.

Şarktaki Vilâyet ve Kaza merkezlerimizde ve çarşılarında bundan 20-25 sene evvel Türkçe konuşulur ve çok seyrek Şehir inen ve kürtçe konuşan Vatandaşlarımız da Türk dili ile işini ve alış verişini yapardı. Şimdi ise yolların inşa edilmiş olması, ziraat ve hayvani mahsüllerin iyi bir gelir sağlaması dolayısıyla Köylü vatandaşın hayat seviyesinin yükselmesi yüzünden doğu illerimizdeki Şehir ve Kasabaların çarşıları Köylü vatandaşlarımızla kalabalıklaşmış ve maalesef bu arada kürtçe de Şehir ve Kasabalarda taammüm etmeye başlamıştır.

Orta Anadolu ve batı illerimizde olduğu gibi Köy yapılarında henüz bir değişme (meselâ : çatılı, kiremitli ev , ahır, samanlık) görülmemektedir. Ve bu bölge halkı henüz mesken şartlarını değiştirme arzusunu hissedecek seviyeye gelmemiştir. Hatta henüz yazın çadırlarda kışın ise pek iptidai komlarda yaşayan

Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktaş'ın Raporu'nun Birinci Sayfası

(Cumhurbaşkanlığı Arşivi)

6/10/947

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Van, Muş BÖLGESİMÜFETTİŞLİĞİ
SAYI: 53DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

VII

C. H. P. Genel Sekreterliğine

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ	
T. 17. 10 1947	EKI
No. 73350	

Ankara

Siirt ilinde teşkilatımız yeni kurulduğundan henüz gerekli inkişafı gösterememektedir. Bilhassa bu ile bağlı ilçelerde Parti teşkilatımız zaif bir haldedir. Kazaların hemen hepsinde teşkilatımızın barına bileceği bir bina bulunmadığı gibi teşkilatın halen yerleşmiş bulunduğu tek odadan ibaret yerlerde de en basit bir şekilde dahi ihtiyacı karşılayacak mefruşat mevcut değildir .

Son Politik inkişaflara görede halkdan bir yardım teminine de imkan kalmamıştır. Şu hale göre buralarda açılan ocak , Bucak , İlçe ve hatta İl teşkilatımız zaif bir durumdadır. .

Siirt ili dahilinde Parti teşkilatımız bu halde iken bu ilde Demokrat Partinin bir şubesi açılmış ve faaliyete geçmiştir. Bundan başka bu ile bağlı Beşiri, Kozluk, Kurtalan ve Sasun ilçelerinde de Demokrat Parti teessüs etmiştir.

Halen bu ilde Demokrat Parti Partimize nazaran çok zaif bir durumda isede zamanla inkişaf göstermesi ümidi uzak görülmemektedir .

Merkezden uzak olmasına rağmen her türlü politik inkişaf bu ilde dikkat ve alaka ile takip edilmektedir. Halk muhalif ve muvafık gazeteleri dikkatle okumakta ve kendi anlayışlarına göre manalandırmaktadır.

Son günlerin göze çarpan hadiselerinden biride Cumhur Başkanımızın son gezilerinde söylemiş buldukları nutukların Demokrat Parti Lihine bu muhitte uyandırdığı aksülameldir. Siirt Demokrat Parti Başkanı Abdullahîf Atılğan Cumhur Başkanının gezi nutuklarını toplayarak Kahve , Gazino gibi umumî yerlerde halka okuması ve bu nutuklar etrafında alaka toplayıcı konuşmalar yapmasıdır.

Bir yandan Cumhur Başkanımızın beyanları bu şekilde Demokrat Parti Lehine istismar edilirken diğer taraftan da İçişleri Bakanının İdare Amirlerinden bazılarının isimlerini sayarak yapmış oldukları hareketleri umumî efkar önün de beyenmemesi ve Mardin Valisine yapılan ihtar idare ve zabıta muhitinde hayli bir inkisar tevliidine sebep olmuştur.

Siirt ilinde ve ilçelerinde yapmış bulunduğu temaslarda bilhassa (Kaymakam ve Zabıta mensupları) eski enerjilerini gâip etmiş ve mütereddit bir ruh haleti içinde potansiyatını kaybetmişlerdir.

Van ve Muş Bölgeleri CHP Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun'un Raporu'nun Birinci Sayfası

(BCA 490.100/ 445.1836.1-17)

DEMOKRAT SİİRT

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

Sahip ve Başyazarı :
FUAT YAZGAN
İdarehane:
Sakıpbeyo Caddesi
Siirt
Tesis Tarihi: 18/Şubat/1948

Yıl : 6 Sayı : 178

3 - Mayıs - 1954 Pazartesi

Fiati : 5 Kuruş

- MUHAREBE -

Seçim kampanyasının son bulması sebebiyle üç gün evvel koyamadığımız bu yazıyı bugün dercediyoruz.

Sözle, yazı ile, radyo ile, ağızla, kalem ve kağıtla başlanmış olan çetin muharebe bugün son buldu. İki taraf arasında mutareke aktedildi. Muhalefet mi, iktidar mı haklı, yani kim galip kim mağlup çıktı; henüz belli değil? İki Mayıs akşamına doğru kimin galip kimin mağlup olduğu belli olacak. Muhalefet vatan ve millet için muharebe ediyor, iktidar partisini bir anda yok etmek için var kuvvetiyle çalışıyor, yıkıcı ve ezici darbeler indiriyordu. İktidar da aynı şekilde, vatan ve millet için çarpıştığını söylüyor, muhalefetin sözle, yazı ile yerin dibine indiriyor ve yıkmak, paramparça etmek için elinden ne gelirse geri bırakmıyordu. Matbuat iki cep heye dağılmış, muhalif ve muvafık olarak bir taraf tutmuşlar. Karşı karşıya bir birleri ne atıp tutuyorlar. Bunlar ta bu memleket ve vatan için bunu yapıyorlar. Radyo, bir dostunu bacadan savarken öteki sini de pencereden kabul eden, kaşer bir kadın vaziyetinde. Şimdi muhalif, beş dakka sonra muvafıktır. Biraz evvel iktidara tutup atıyor, şimdi de muhalefeti kötüüyor. Muhalefet lideri ve iktidar partisini başkanı birer kumandan vaziyetindedir.

Birisi Adana'da açar ağzını yumar gözünü Allah ne verdise verir vermişdir. İki dakika sonra iktidar partisini başkanı Trabzonda, aynı eda ve usulde mukabele eder, muhalefeti yerden yere vurur. Bu çetin savaşta partililer de yaman hücumlar yapmaz olurlar mı. Onlar da gurup gurup kafile birbirlerini ne kıyasıyla atıp tutuyorlar. Muharebenin teknik tarafları Atomu ayarı tahripkar vasıtaları da var. Karşı tarafı yıkmak için çareler düşünülür. Mesela iktidar partisine mensup bir kişi, Muhalefet ricalinden Kasım Gülek'in kucacağına bir kadın oturtur. Foto montajle onun çapkin olduğunu yamağın k. milletin gözünden düşürmek ister. E muhalefet te boş dırur mu o da kafasını yorar buna benzer bir şeyler yapar

Cumhurbaşkanının Atenagoras ile olan bir resmini tek sir eder ve bütün her tarafa dağıtır. Muharebenin göze çarpan taraflarından hareketleri noktalarından birkaç tane sini burada saydık. Zaten hepimiz bu çetin mücadeleyi az çok yaşıyor veya müşahede ediyoruz. Bu muharebenin vatan ve millet için olduğunu söylüyorlar biz de kabul ediyoruz. Bunlar demokrasinin kaçınılmaz zaruri icaplarıdır. Sanırsınız Muhalefeti iktidarın arzu ettiği gibi parçalayalım, yok edelim peki bundan millet fayda mı görür zarar mı? Bundan sonra bu memleketin hangi demokrasiden eser kalır? Güne muhalefetin istediği gibi iktidarı alaşağı edelim, iyi idare edemedin diye tarumar edelim ve muhalefeti de kolundan tutup buyurun baş minde re oturtalım, peki kuvvetli bir murakıp parti olmadan demokrasisi nasıl barınır. Millet bunun

(Devamı sa. 2 de)

Seçim neticeleri bildirildiği müddetçe Şehre ceryan verilecek

Yurdun muhtelif yerlerine aid seçim neticeleri peyderpey radyo ile bildirilmektedir. Aynı devam ettiği müddetçe şehre ceryan verilecek ve halk seçimin neticelerini takip edebilecektir.

İlk seçim neticesini Ağrı verdi

Seçimi D. Parti kazanmış

İlk seçim neticesini Ağrı vermiştir. Burada her taraftan daha evvel tasnif bitmiş ve D. Partinin kazandığı anlaşılmıştır.

ŞEHİRİMİZDE SEÇİMİ D. P. KAZANDI

Dün gece geç vakte kadar alınan neticede D.P. Listesi C. H. P. den 9000 rey ilerde

Yurdun her tarafında olduğu gibi düştü şehirimizde de seçim büyük bir sükunet ve anlayış içinde yapılmıştır. Hiçbir hadise vuku bu memleket halkı sandık başına gider rek reyini vermiş, hiçbir yerden bir itiraz ve şikâyet olmamıştır. Dün sabah erken saatlerde şehirde hatırı sayılır bir hareket bir canlilik göze çarpıyordu. Caddelerde halk gurup gurup toplanmış seçimin neticeleri üzerinde tahminler yapıyordu. Her iki partide de hımmalı faaliyetler son haddini bulmuştu. Seçime iştirak nisbeti merkezde yüzde yetmiş beş ve kazalarda yüzde altmıştı. Gece geç vakte kadar yapılan tasnifler neticesinde D.P. nin 9000 rey farkıyla şehirimizde seçimi kazandığı anlaşılmıştır.

Bu vaziyete göre Demokrat parti adaylarının

C. H. P. PARTİSİ

Şirvan ve Beşiride Surprizle karışlaştı

C.H. Partisinin en çok kuvvetli olduğu sanılan Şirvan ve Beşiride de Demokrat parti kahir bir rey farkı almıştır. Bilhassa bu neticeyi hiç beklemiyen bazı C.H.P.liler inkisarı hayale uğramışlardır.

dan Veysi Oran, Suat Beduk, M. Daim sualp

ve Baki Erdem milletvekili seçilmiştir.

Dün şehirimizin neticesini merakla bekleyenler

Kadın güzelliğinin 7 Merhalesi

Dördüncü merhale, otuzaltı ile kırk yaş arasındadır. Burada da yaşlılığın alameti olan kırışıklıklar bilhassa boyun ve çene de belirmeğe başlar. Onun için daima dik durmaya ve başınızı sık sık eğmemeye dikkat etmelisiniz. Otururken vücüdünüzü dik tutmanızı çok faydası vardır. Bilhassa teni iyi kremlerle oğmak ve buna devam etmek lazımdır.

Soğuk suyla veya losyonla islatılmış sert bir havlu ile boynunuzu ve çenayı oğmalı. Bu suretle adaleler kuvvetlenir. Porsüklüğünü kaybeder.

43 - 50

Beşinci merhale, kırk üçle elli arasındadır. Bu yıllarda yüzünüzün çizgilerine ve vücudunuzun diğer uzuvlarına bilhassa iyi bakmak lazımdır. Sık sık yüzünüzü sühhi şekilde oğmalı ve iyi cins kremler sürmelidir. Kıymış su banyosu yapmalıdır. Yazın da deniz ve soğuk su banyosunu ihmal etmemelidir. Ayrıca kolay spor hareketlerine devam etmek lazımdır.

50 - 57

Altıncı merhale, elliyle

liye yaş arasındadır. Burada tenin ve sinirlerin beslenmesi ne iyi bakmak icabeder. Bunun da hazim cihazı vasıtasıyla balık yağı ve ona benzer yağlı şeyler yenmekle temin etmeli. Aynı zamanda öğle yemeklerinden sonra elden geldiğince kadar istirahatete çekilmelidir.

57 - 67

Yedinci merhale elliyle altmışyedi arasındadır. Bu yaşta olanlar, kendilerini aldatıp genç görünmeğe, gençlerin giydikleri elbiseleri giymeğe ve onlar gibi tuvalet yapmaya heves etmemelidir. Renklerin de kendine göre bir yaş vardır. Gençlere koyu renkler uymadığı gibi ihtiyarlarla da açık renkler yakışmaz.

Bilhassa sarı ve gösterişli renkli elbiseler katıyca giymemelidir. Gözlerinin parlak görünmesi için, göz kapaklarına cividi veya kurşun sürme sürmemelidir. Bu yaşta kadınların ağızbaşı ve vukur olmak şartıyla sık giymekle rinde bir mahzur yoktur. (Journal de la Femme, Paris)